

GEZICHT OP HET OUDE RUMSTSE DORPSCENTRUM, DE CUYPE

Het Romeinse Rumst, Rumesta, valt te situeren op het huidige Molenveld, het terrein gelegen tussen de Veerstraat, de Nijverheidstraat, (de) Molenveld (straat) en de Molenbergstraat, vroeger Molenstraat. Daarover laten de resultaten van de jongste archeologische opzoekingen ter plaatse niet de minste twijfel meer bestaan¹.

Rumst heeft zich echter niet ontwikkeld rond het Molenveld. Het feit dat de Rupel ten tijde van de Romeinse kolonisatie nog niet ingedijkt was, zal hier wel de oorzaak van geweest zijn. Rupel, Nete en Dijle waren toen veel breder en ondieper en hun loop onderging voortdurend wijzigingen. De laaggelegen oevers overstroomden regelmatig. De middeleeuwse bedijking bracht een blijvend rivierlandschap tot stand.

Het huidige marktplein, dat vooruitsteekt in de laaggelegen beemden ten noorden van de Nete, was als het ware door de natuur voorbestemd om tot het centrum van Rumst uit te groeien. Daar, bij een (misschien voor een deel kunstmatige) kil, hebben de Grimbergse Berthouders - wanneer juist? - hun kasteel gebouwd, dat het uitgestrekte "Land van Rumst" moest beveiligen en de scheepvaart op de drie rivieren kon controleren. Vergeten we niet dat in de Middeleeuwen het schip "het" vervoermiddel bij uitstek was, althans op lange afstand. Het "Land van Rumst" bevatte heel de zuidelijke oever van de Rupel of van "het Scelt", en Rumst, de noordelijke oever, van Noeveren of ten Oeveren, over ten Boome en Ter Haegen tot Eekhoven inbegrepen.

Een bevolkingscentrum vroeg een kerk. Waarschijnlijk stond ze er al vóór het kasteel, als een eenvoudig houten gebouwtje. Gewoonlijk werd ze opgetrokken aan de rand van het oorspronkelijke centrum, op het einde van de dorpsstraat. De omliggende terreinen rond het centrum waren immers gemeenschappelijk, een "vroente". Twee plaatsen waren dan voor de kerk beschikbaar: ten westen van het kasteel, op de weg naar Duffel, of ten noorden, op de weg naar Reet en Boom. Maar daar zou de molen komen.

Een logisch stratenplan, dat we reeds in de veertiende-vijftiende eeuw aantreffen in de oorkonden die tot ons gekomen zijn², dringt zich nu op. De Molenstraat duikt reeds op in 1331; de Bruul in 1412. Deze bestond uit het eerste deel van de Visserstraat, de platea piscatoria, en de weg langs het westelijk deel van de Markt. Haaks op de Molenstraat en ongeveer parallel met de Visserstraat, de Veerstraat. De Bruulstraat leidde naar de lagere (Bruul) gemeenschappelijke gronden achter de Markt.

¹ Zie de uitgave van de Archeologische Vereniging "Oud-Mechelen", Rumst in het spoor van haar verleden, Mechelen, 1991, 95 blz.

² A. GOETSTOUWERS, De Oorkonden der Abdij Rozendaal, twee delen, referentie zie Jaarboek 1991 van Rumesta; F.G.C. BETERAMS, Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand te Mechelen, twee delen, Mechelen, 1956 - 57; CHR. VERSTREPEN, Miscellanea Rumesta, Rumst, 1991.

Het Middeleeuwse stratenplan bepaalt het huidige uitzicht van ons dorpscentrum. In vele oude dorpen is dit trouwens zo. Nemen we slechts een kijkje in Boom, de vroegere dependentie van Rumst, of in Walem, met zijn vele kleine straatjes. De Oostenrijkse kabinetskaart van Ferraris kan hier veel diensten bewijzen.

Bekijken we nu de afbeelding van het oude Rumst, die U in dit jaarboek, op het einde van deze tekst aantreft, vanzelfsprekend slechts een reconstructie, maar toch.

Van op de Markt leidt de Veerstraat naar de overzetplaats, naar "over 't water", naar de Heindonkse Koeisteert. Op de schepen die hier passeerden, werd de roedertol geheven, later ook de Lazarustol. Aan deze zijde van de Rupel het Hoog Huys, het Huys van Gelderland en de herberg-brouwerij Het Gulden Hoofd. Een weinig verder dan het Veer, bijna vlak over "Den Bek", een lange kil die eeuwenlang beschutting bood aan de visserssloepen der "arme vissers van Rumst". Deze vestigden zich kort bij hun werk, in de Visserstraat, in de typische kleine huisjes, die pas voor enkele tientallen jaren omgebouwd werden en voorzien van een verdieping.

In tegenstelling met de Visserstraat telde de Veerstraat meerdere grote stenen huizen. De bornput aan de lindenboom, de put is nog maar pas hermaakt (een gelukkig initiatief vanwege het gemeentebestuur), bestond reeds van oudsher. Van de lindenboom werd vroeger niet gesproken. De verbinding tussen de Visser- en de Veerstraat vormt de Korte Visserstraat, vroeger de Kattestraat.

Op de Markt staat langs de westkant het zogenaamde Drossaardhuis, dat in feite nooit het Drossaardhuis van Rumst geweest is³. Ten zuiden van de Markt staat het stenen huis der adellijke familie Van Broeckhoven; langs de oostzijde het reeds vermelde kasteel van Rumst, waarvan J. LEROY de bekende pentekening nagelaten heeft. De kil aan het "Liersch Waeter", de Nete, liep door de beemd en gaf uit op het Werk, dat het water opving dat naar beneden liep van de Stuivenberg, het begin van de cuesta-heuvel richting Reet. Het Werk is nog duidelijk terug te vinden op het kadasterplan Popp (ongeveer 1860). Het water van de kil en het Werk zorgde voor de bevoeiing der hofgracht van het kasteel. De Markt was, zoals elke straat van de Heer, omgeven met bomen van de Heer, maar het marktplein zelf was een grasveld, aanvankelijk gebruikt als gemeenschapsgrond, dus ook voor het houden van de Rumstse markt. Later zou het plein dienst doen voor het bleken van linnen. Het werd een blijk.

Ten noorden van het kasteel liep de weg naar de kerk, die omgeven was door de lage muur van het kerkhof. Tussen de kerk en het kasteel stond het Herenhuis, opgericht als het kasteel niet meer bewoond werd en dus zijn bestuursfunctie verloren had. Tegenover het Herenhuis, ongeveer ter hoogte van het huidige "kasteel" van Jordens, stonden de herberg en brouwerij De Wildeman, een naam die in de zestiende eeuw veel voorkwam.

---

³ GESCHIEDKUNDIGE KRING RUMESTA, Jaarboek 1991, artikel van W. Frans.

Het pastoriegebouw van 1650 maakte een insprong op de weg naar Duffel, even voorbij de kerk. Dit imposante "curenhuys" (domistadium), gebouwd onder de prachtlievende pastoor Nys, was nog niet afbetaald door de Rumstse gemeenschap toen de Franse revolutie uitbrak. Tegenover de pastorie stond het Sleutelhof - de steen met het embleem van dit pachthof moet nog ergens te vinden zijn - en achter de pastorie, het Schuttershof, want elke gemeente die zich respecteerde kon bogen op een schuttersgilde. Op het Balveldeke oefenden de koster-onderwijzer en tevens gildekapitein in groot militair tenue de met wapens uitgeruste mannelijke schooljeugd, tot ongenoegen van de kerkelijke visitorator, maar tot jolijt van de pupillen.

De Molen(berg)straat ontleent haar naam aan de molen op het Molenveld, dat vroeger veel groter was dan thans het geval is. De "Lange Brugge" sloot een laagliggende beemd af, waarin de "Vijvers" afvloeiden. Achter de "Lange Brugge" lag het Schipmakersrek (dat was ook de naam van de eenzame estaminet aan de oude baan, langs de waterkant van Rumst naar Terhagen). Hier begon de wijk ter Hagen, dus veel korter bij het dorp van Rumst dan thans het geval is. Met het Molenveld eindigde de Vrijheid, de Cuype. Wat daarbuiten lag behoorde tot Rumst "buiten de vrijheid".

We keren nu weer naar onze afbeelding. Voorbij de pastorie zien we het "Liersch Waeter", de Nete, met de amer, een kleine los- en handelsplaats, aan het killekje bij De Locht. De weg naar Mechelen loopt hier langs de oever, richting Broesdijk of Brooddijk.

De Doelhaagstraat moet gesitueerd worden in de verlenging van de Haardorst. We zouden moeten lezen: Dolagestraat, een laagliggend, moerassig stuk land. Het woord staat nog altijd in de grote Van Dale, maar wordt slechts zelden gebruikt. Waarschijnlijk was de Haardorst vroeger het eerste deel van de Dolagestraat, dat een aaneengebouwde huizenrij verkreeg in de 2e helft XIXe eeuw (werkliedenwoningen Jordens?) en dan ook een speciale naam ontving, de Haardorst. De betekenis van die naam is totnogtoe onbekend.

De lijn van de Nete-amer tot de molen vormt de noorderlijke grens van de cuype. Zij sluit Rumst binnen de vrijheid af.

Tegenover De Locht ligt het Swaene-schoor met de Swaene-hoogte (hoyckt), een stuifheuveltje in het schoor, waarin de Rumstenaren van oudsher het erkend recht bezaten riet te snijden en grond te halen om hun dijken te versterken⁴. Het schoor behoorde nochtans tot de vrije aarde van Battenbroek. De familie Frans heeft weet van het bestaan van een wad door de Nete, waarlangs het mogelijk was, met paard en kar, vanaf de Broesdijk het Swaeneschoor te bereiken.

Bij het aanleggen van de autostrade Antwerpen - Brussel werd de Nete tussen Walem en Rumst rechtgetrokken om de scheepvaart te vergemakkelijken. Sindsdien behoort het Swaeneschoor tot het grondgebied van onze gemeente. De geschiedenis heeft haar grillen.

---

⁴ Volgens de oorkonde van Maria van Luxemburg, vrouwe van Rumst, 22 september 1532, "donné en notre chastel de Rumpst". Zie H. SEL, Proeve van historische mengelingen over 't land van Rumpst, Leuven, 1873, blz. 347 - 350.

Tot slot een kleine correctie. De Sint-Pieterssteenacker die zijn naam ontleent aan het feit dat hij, en dit reeds zeer vroeg, tot het goed van de parochiekerk behoorde, is meer naar het noorden toe te situeren, ten noordwesten van de plaats waar de Steenberghoekstraat overgaat in de Nieuwstraat.

Wanneer we de schets van het oude sticht van Rumst bekijken zoals het voor ons ligt, dan blijkt duidelijk dat de Heren van Grimbergen in Rumst een gemakkelijk te verdedigen ruimte ontdekt hadden, langs zuid en west afgegrensd door de rivieren. Slechts het noorden moest speciaal beschermd worden. Gelukkig echter is Rumst gespeend gebleven van elke belegering. Alleen het Tongske (linguala) heeft een militaire bezetting geherbergd tijdens de godsdienstige troebelen en ook nog daarna. De versterking lag er en werd dus gebruikt. Maar ze lag eigenlijk buiten Rumst, hoewel de soldaten veel met Rumst en zijn bewoners hadden te maken. Getuigen: de kerkelijke registers, die kunnen geraadpleegd worden in de uitgave van de Heer E. van Reeth.

Soms wordt Tongske ook geschreven als Donckske. De naam Donckske komt eigenlijk beter toe aan een kasteel dat meer in de richting ligt van de Dijle, dieper in Battenbroek.

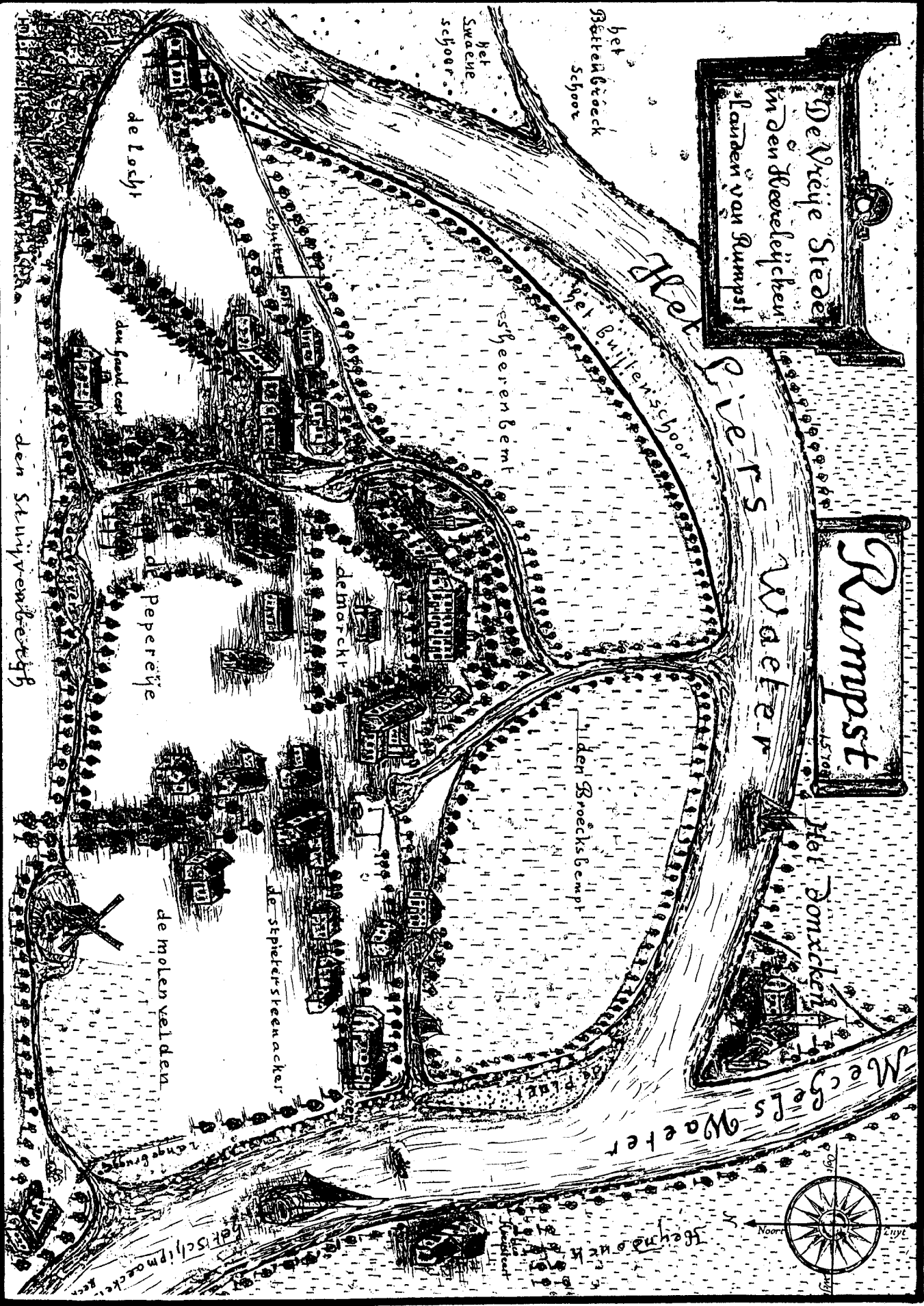
* * *

Onze onvermoeibare medewerkers Christian Verstrepen en Leo Vermeulen gaan ijverig verder met de ontginning van de geschreven bronnen der oude geschiedenis van Rumst. Over enkele jaren zullen we dank zij hun werk de lege plekken, die nu nog voorkomen in het oude dorpsgezicht, kunnen opvullen. Een tweede uitgave Rumesta reconstructa in de maak.

Herman Marckx (schets) en Karel Swenden

De Vrije Steede
in den Heereleyche
Landen van Rumpst

Rumpst
1570

de Locht

den grond coast

den Stuyvenbergh

de Peperreij

denorck

de Stepietsteeacker

de molen vel den

de molen van den

het Swaene schoor

het Grooten Groeck Schoor

het Bollen Schoor

de molen van den

het Groeck's Bempt

het Donckel

Meccels waeter

het Heynaoek

